

Лузан С.О., завідувач кафедри «Зварювання», д.т.н., проф.
Ситников П.А., аспірант кафедри «Зварювання»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕСУРСУ ДЕТАЛЕЙ МАШИН

Відомо, що під поняттям ресурс розуміють сумарне напрацювання об'єкту (механізму) від початку його експлуатації (ремонту) до досягнення граничного стану, визначеного нормативно-технічною документацією. Підвищення ресурсу деталей дозволяє отримати найбільший економічний ефект, оскільки, при незначних капітальних витратах суттєво знижуються загальні сумарні витрати, пов'язані зі створенням та експлуатацією машини. Відповідно до цього, не є виключенням і засоби транспорту, ресурс яких закладається при проектуванні, забезпечується при виготовленні, реалізується при експлуатації.

Переважну більшість деталей машин (диски, зірочки, ступиці, корпуси та ін.) виготовляють з конструкційних сталей різних типів та чавунів. Значна кількість деталей та вузлів виходять з ладу в результаті експлуатаційного зношування шару матеріалу, який складає не більше 1 % маси деталі, поблизу робочих поверхонь. Оскільки до моменту списання техніки для повторного використання шляхом відновлення є придатними від 65 до 75 % деталей, то розробка технологій зміцнювання та відновлювання зношених поверхонь деталей є актуальною.

Ефективним засобом вирішення цієї проблеми є використання технологій зміцнення поверхонь шляхом нанесення покриттів різних типів на основі композиційних матеріалів. Композиційні матеріали (КМ) – це гетерофазні матеріали, окремі фази яких виконують задані спеціальні функції. Основою КМ є матриця з введеними до неї включеннями (вміст останніх складає від 5 до 60 %).

В останні роки поряд з традиційними технологіями отримання КМ набув розвитку принципово новий напрям – самопоширюваний високотемпературний синтез (СВС). Створення КМ на основі СВС полягає у локальному ініціюванні високоекзотермічних реакцій між вихідними реагентами, що дозволяє генерувати значну кількість тепла у фронті горіння, який самостійно поширюється через всі вихідні реагенти, утворюючи продукти синтезу. Важливо зазначити, що протягом СВС-процесу тверді реагенти залишаються у твердому стані [1].

Авторами роботи було розроблено композиційний матеріал зі структурою «зміцнююча фаза – матриця» для підвищення зносостійкості деталей, що працюють в умовах абразивного зношування. Для синтезу модифікованого матеріалу були визначені наступні компоненти: Ti, C, SiO₂, Al₂O₃, Fe₂O₃, Al, ПТ-НА-01, з урахуванням стехіометричного співвідношення. Варто зазначити, що SiO₂ та Al₂O₃ до вихідної суміші було додано у вигляді бентонітової глини (ГОСТ 28177-79), з відповідним розподілом 58,8 % та 17,6 % масових одиниць. Після змішування вихідних реагентів було здійснено їх диспергування (механічну активацію) та таблетування (сформовано циліндричний зразок), після чого ініційовано СВС-реакцію. Отриманий спік (матеріал зміцнюючої фази) було подрібнено до порошкоподібного стану та додано у кількості 10 % до матеріалу матриці. В якості матеріалу матриці використовували самофлюсований сплав ПГ-10Н-01. Після проведення повторної механічної активації КМ {10 % (Ti-C-SiO₂-Al₂O₃-Fe₂O₃-Al-ПТ-НА-01) + 90 % (ПГ-10Н-01)} змішували з рідким склом для отримання пастоподібної маси. Отриману масу перед процесом наплавлення наносили шаром 3 – 4 мм на поверхню дослідного зразка зі сталі 45. Наплавлення здійснювали графітовим електродом діаметром 6,5 мм, при I_{зв} = 110 А на прямій полярності. У якості джерела живлення використовували зварювальний інвертор постійного струму СВ-290 НК.

За результатами випробувань на абразивне зношування в умовах тертя о закріпленні абразивні частинки (ГОСТ 17367-71) встановлено, що зносостійкість наплавленого покриття КМ {10 % (Ti-C-SiO₂-Al₂O₃-Fe₂O₃-Al-ПТ-НА-01) + 90 % (ПГ-10Н-01)} у 1,8 рази є вищою порівняно з покриттям самофлюсованим сплавом ПГ-10Н-01.

Висновки. На основі проведених досліджень підтверджено перспективність використання розробленого композиційного матеріалу КМ {10 % (Ti-C-SiO₂-Al₂O₃-Fe₂O₃-Al-ПТ-НА-01) + 90 % (ПГ-10Н-01)} для підвищення ресурсу як нових деталей машин, так і при відновлювальному ремонті.

Література

1. Лузан С.О., Ситников П.А. Захисні покриття деталей машин на основі композиційних матеріалів, отриманих з використанням самопоширюваного високотемпературного синтезу. Матеріали XX Міжнародної науково-технічної конференції «Важке машинобудування. Проблеми та перспективи розвитку» / за заг. ред. В.Д. Ковальова. Краматорськ-Тернопіль: ДДМА, 2022. С. 137.